

АРХИВСКА ГРАЂА О ОСНИВАЊУ И ПОЧЕТКУ РАДА ЕКОНОМСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Анстракт: У раду се описује почетак високог образовања кадрова за економију у Србији и Београду кроз оснивање Економско-комерцијалне високе школе у Београду 1937, установе која је 1947. године прерасла у Економски факултет и прикључена Београдском универзитету. Пре свега, представљене су околности у којима је основана Економско-комерцијална висока школа и њена организација и рад у првим школским годинама, до Другог светског рата. У центру пажње је архивска грађа која омогућава изучавање посматране теме, посебно грађа фондова Економског факултета и Београдског универзитета у Државном архиву Србије и фонда Министарства просвете Краљевине Југославије, као и збирке Добривоја Стошовића у Архиву Југославије.

281

Кључне речи: архивска грађа, економија, привреда, финансије, кадрови, високо образовање, Економско-комерцијална висока школа, Економски факултет, Београдски универзитет

Иако су већ током 19. века у претечама високошколских установа у Београду (Велика школа 1818–1913, Лицеј 1838–1963, Велика школа 1863–1905) постојали предмети који су третирали економске и привредне проблеме на националном и међународном нивоу (Штатистика, Народна привреда, Политическа и народна економија, финансије и трговина, Политичка рачуница, Наука о трговини, Финансије, итд.), прва установа за високо образовање кадрова у области економије, привреде и финансија у Србији основана је тек крајем тридесетих година 20. века. Реч је о Економско-комерцијалној високој школи у Београду (ЕКВШ) која је основана 1937. године и која је десет година касније (1947) прерасла у Економски факултет и укључена у састав Београдског универзитета. Током 19. и у првој половини 20. века високошколовани кадрови за привреду и економију образовани су или у иностранству или на Правном факултету у Београду, а у мањој мери на Правном факултету у Загребу и Високој школи за трговину и промет (1920), односно Економско-комерцијалној високој школи у Загребу (1925), која је такође 1947. године прерасла у Економски факултет и прикључена Свеучилишту.²

¹ научни саветник, dragomirbondzic@yahoo.com

² 30 година Економског факултета у Београду 1937–1967. (Београд: Економски факултет, 1967), 9-14; 40 година Економског факултета у Београду 1937–1977. (Београд: Економски факултет, 1977), 9-13. Економско образовање на средњем нивоу стицало се у трговачким академијама, трговачким средњим школама и грађанским школама привредног смера, а на вишем нивоу на тзв. абитуријентским курсевима.

Посебну улогу у формирању економских кадрова до 1937. године имао је београдски Правни факултет на коме је постојала економско-правна група предмета са неколико катедри на којима су студенти изучавали Статистику, Народну економију, Теоријску економију, Економну политику, Науку о финансијама, Привредну историју, Трговачко и менично право, Сечајно право, итд. (број и назив предмета и катедара временом се мењао). На овој групи предмета наставу су држали истакнути стручњаци који су обављали и важне државне функције у области економије, привреде, финансија и међународних односа (др Милић Радовановић, др Велимир Бајкић, др Момчило Нинчић, др Драгољуб Јовановић, др Милан Тодоровић, др Александар Јовановић, др Јован Ловчевић итд.), а као хоно-рарни наставник наставу је школске 1921/1922. године држао и политичар, мини-стар и председник владе др Милан Стојадиновић. Постојала је и докторска настава из економско-финансијске групе предмета са специјалним курсевима (Наука о порезима, Економско зближавање између држава Мале антанте, Неколико питања из области јавног кредита, Амортизација државних дугова, Банкарски послови, Историја економских доктрина, Привредна историја Енглеске, итд.).³

Услови за оснивање високошколске установе за школовање кадрова у области економије, привреде и финансија стекли су се крајем тридесетих година 20. века, у време опорављања Краљевине Југославије од велике економске кризе, оживљавања привреде и развоја економске мисли у свету. Потребна за изучавањем узрока и последица економске кризе и мера економске политике за њено прева-зилажење показала је недовољност дотадашњег високог економског образовања и неминовност потпуније специјализације високообразованог економског кадра. Истовремено, ЕКВШ у Загребу није могла да задовољи растуће потребе државе, посебно њеног источног дела, за високообразованим стручњацима за економске, привредне и финансијске послове у приватном сектору и у државним привредним, социјалним и спољнополитичким установама. Из тих разлога је у Београду 31. марта 1937. године основана Економско-комерцијална висока школа.⁴

Циљеви, задаци, оснивање, структура и рад ове школе до 1941. године, а де-лимично и током Другог светског рата, могу се пратити на основу сачуване архивске грађе у Архиву Југославије и Државном архиву Србије. Може се рећи да је формално и садржински најважнији фонд Министарства просвете Краљевине Југославије (66) који се чува у Архиву Југославије и садржи целу архивску јединицу посвећену оснивању и раду ЕКВШ од 1937. до 1941. године.⁵ Затим следи посебна јединица из Збирке Добривоја Стошовића, министра просвете Краљевине Југославије у време оснивања ЕКВШ (од јуна 1935. до октобра 1937), а која се такође чува у Архиву Југославије.⁶ У Државном архиву Србије постоји фонд Економски факултет (Г-202)

³ Љубица Кандић, *Историја Правног факултета у Београду 1905–1941*, Друга књига, I том (Београд: Правни факултет, 2004), 68-95, 237-245, 373-379, 399-406; Љ. Кандић, *Историја Правног факултета у Београду 1905–1941*, Друга књига, II том (Београд: Правни факултет, 2004), 241-280, 333-339.

⁴ *30 година Економског факултета у Београду 1937–1967*, 11–12; *40 година Економског факултета у Београду 1937–1977*, 11.

⁵ Архив Југославије (АЈ), фонд Министарство просвете Краљевине Југославије, 66-155-427.

⁶ АЈ, Збирка Добривоја Стошовића, 81-2. О Стошовићу види више у: Драгомир Бонцић,

који се у потпуности односи на ЕКВШ у периоду од 1937. до 1947. године. Фонд је само делимично сачуван зато што је грађа делом уништена током рата и од поплаве (према изјави представника Економског факултета), а делом је остала на факултету. Фонд садржи општу, персоналну и финансијску архиву и архиву одсека за наставу, укупно 50 књига и 22 фасцикле. Од већег значаја за историчара је једна фасцикла списа из Персоналне архиве са свега неколико досијеа наставног и техничког особља (1941–1947) и 21 фасцикла спискова и досијеа дипломираних и исписаних студената из Одсека за наставу студената (1937–1947); из опште архиве важне су четири књиге записника седница Професорског савета (1937–1944), једна књига записника седница Одбора за молбе и нострификације (1937–1941), једна књига записника Комисије за полагање државног стручног испита асистената приправника (1937–1941), једна књига записника Конференције Сталног наставничког већа (1937–1945); за ратни и први послератни период значајне су једна књига записника Комисије за обнову ЕКВШ (1944–1945) и једна књига записника Комисије за признавање, односно непризнавање, испита стечених током окупације (1946). Иако је оскудна, ова грађа даје значајне податке за изучавање рада ЕКВШ до 1941, у ратним годинама и у кратком периоду после рата.⁷ На крају, у фонду Универзитета у Београду (Г-200), који се чува у Државном архиву Србије, налази се кључна грађа за праћење рада ЕКВШ после Другог светског рата и њено прерастање у Економски факултет као део Београдског универзитета 1947. године, али се у тој послератној грађи могу наћи и подаци и реминисценције на рад ЕКВШ пре и током рата, што је период који представља главни интерес овог рада.⁸

Покушаји да се оснује ЕКВШ у Београду постојали су још од краја Првог светског рата, али су били безуспешни, иако су у више наврата остваривани законски и финансијски предуслови. Притисци за оснивање установе за високо образовање кадрова за области економије, привреде и трговине долазили су са разних страна, а нарочито су интензивирани од новембра 1935. године када је на месту министра просвете био Добривоје Стошовић, економски и финансијски стручњак школован у Лондону и Кембриџу. Стошовић је прво радио као секретар у Министарству финансија, затим као секретар и директор у Привилегованој аграрној банци у Београду, а као члан ЈРЗ и близак сарадник Милана Стојадиновића добио је јуна 1935. ресор просвете у његовој Влади.⁹ Удружење свршених ђака државних трговачких академија обратило му се 29. новембра 1935. као једном од „главних поборника за оснивање Високе Економске Школе у Београду“ са брошуром прештампаном из

„Добривоје Стошовић (1894–1957) – Прилог за биографију“, у: *Жупски зборник: нова истраживања*, бр. 12, ур. Драгомир Бонцић и Иван Брборић (Александровац: Завичајни музеј Жупе, 2023), 163-192.

⁷ Државни архив Србије (ДАС), фонд Економски факултет Г-202. Грађа је предата Архиву Србије 1971. године. Поред наведеног, фонд садржи и пет књига регистара (1937–1948) и 34 књиге деловодника, као и једну књигу контролника кредита (1937–1938) и један партијалник (1946) из финансијске архиве. Види и: *Водич Архива Србије*, књига 1 (Београд: Архив Србије, 1973), 351-352.

⁸ ДАС, Г-200, фонд Универзитет у Београду (УБ), Ректорат 1941–1944; Суд части, к. 1; Ректорат, к. 69, Извештаји Универзитета и факултета 1945–1950.

⁹ Д. Бонцић, „Добривоје Стошовић (1894–1957) – Прилог за биографију“, 163-166.

часописа *Економско-финансијски живот* аутора Ђорђа Давидовића под насловом „Питање високе економске наставе у Београду“. Удружење се у том тренутку пре свега залагало за оснивање Економског одсека при Правном факултету Београдског универзитета, сматрајући да ће се тако отклонити питање материјалних тешкоћа (исти простор, наставно особље, администрација, итд.). Изнети су јаки аргументи за такво решење и побијане критике које су са разних страна упућивали противници те идеје. Сматрано је да је поље рада за економисте било веома широко, тако да нису биле на месту примедбе да би оснивањем школе у Београду дошло до хиперпродукције економских кадрова. Напротив, поборници су сматрали да се у земљи на ЕКВШ у Загребу школује недовољан број економских стручњака (630 лица од 1920. до 1933. или око 42 годишње) и да њихов профил није одговарао потребама економског, привредног и финансијског живота и развоја земље. Управо због недостатка квалитетних кадрова нису довољно искоришћавани природна богатства и привредни потенцијали земље, а није било ни стручњака који би се бавили научним радом у социјално-економским гранама науке. Београд је био једина престоница која није имала високошколску економску установу, а Југославија једна од ретких земаља која је имала само једну такву установу. Зато је предлагано да се то питање реши оснивањем одсека на Правном факултету. Министар Стошовић је поздрављен као „главни носилац те идеје и будући стваратељ Економског одсека Правног факултета Београдског универзитета“.¹⁰

Неколико месеци касније, са конференције две стотине свршених ученика Државних трговачких академија, одржане у Нишу 22. марта 1936. године, упућена је молба др Милану Стојадиновићу, председнику Министарског савета, да „подејствује“ да се уведе економско-комерцијална настава у Београду. Истакнуто је да се „годинама већ протеже кроз нашу јавност питање оснивања ЕКВШ у Београду“ и да се „нажалост, годинама та насушна потреба не остварује на штету многобројних синова и кћери наше Отаџбине, а посредно на штету и целокупне наше привреде“, као и да је то питање постављано још „од Уједињења“ и да се не скида са дневног реда; покретано је од Удружења дипломираних економиста, од најбољих познавалаца наше привреде, управника Државне хипотекарне банке, генералног директора Поштанске штедионице, трговачких и привредних корпорација у Београду и, најчешће, од свршених ученика државних трговачких академија.¹¹

Конечно, оснивање ЕКВШ у Београду било је предвиђено чланом 39 Финансијског закона за 1936/1937. годину. У јуну 1936. године и Савез економиста Краљевине Југославије је са конгреса одржаног у Новом Саду упутио Резолуцију министру просвете Стошовићу у којој је поздравио стварање законске основе и обезбеђивање почетних буџетских средстава за оснивање ЕКВШ у престоници. Поновљено је да се потреба за једном таквом школом „у велико и интензивно осећа“ због малог броја економских стручњака и рада нестручних лица на бројним важним положајима за које је потребно високо економско образовање. Министар

¹⁰ АЈ, 81-2, Удружење свршених ђака државних трговачких академија – Министру просвете, 29. 11. 1935, Ђорђе Давидовић, „Питање високе економске наставе у Београду“.

¹¹ АЈ, 66-155-427, Резолуција са конференције свршених ученика Државних трговачких академија, Ниш, 22. 3. 1936.

је позван да убрза доношење уредбе и оснивање ЕКВШ, да се заложи за поделу рада између школа у Загребу и Београду и да убудуће повећа издатке и за ЕКВШ у Загребу. Савез економиста је министру понудио и своју помоћ и услуге за отварање ЕКВШ у Београду.¹²

Међутим, треба истаћи да је било и јаких отпора и гласова против оснивања ЕКВШ у Београду, који су долазили пре свега од привредних стручњака из западног дела Краљевине и са ЕКВШ у Загребу. Непосредно по доношењу Финансијског закона за 1936/1937. годину којим је предвиђено оснивање ЕКВШ у Београду реаговали су представници Трговинско-индустријских и занатских комора из Загреба, Сплита, Дубровника и Осијека резолуцијом са састанка одржаног у Загребу 1. јула 1936. године. У резолуцији је истакнуто да „сви досадашњи режими који су управљали судбином Југославије нису хтели да воде довољно рачуна о привредним интересима хрватских крајева“ и „неједнако су третирали тзв. пречанске крајево у свим гранама управе“ (порези, јавни радови, железница, луке, банкарство, итд.). Као доказ штетне привредне политике навођена је и намера да се оснује ЕКВШ у Београду: „Данашњи правац рада надлежних фактора илустрира на карактеристичан начин и намера да се у Београду устроји ЕКВШ, премда исто таква висока школа већ постоји у Загребу и премда је опште познато да је за наше данашње прилике довољна једна висока школа тога типа за целу државу. Очигледно се иде за тим да се загребачка ЕКВШ постепено укине у правцу централизације школа у Београду“, закључивано је у резолуцији. Потом је реаговао и ректор ЕКВШ у Загребу дописом министру просвете 27. јула 1936. у којем је изнео став да је боље у постојећим условима концентрисати издатке на једну школу, него их делити на две и да се оснивање ЕКВШ у Београду треба одложити за боља времена. Искористио је прилику и да затражи већа буџетска средства за личне и материјалне издатке установе којом је управљао. И Вијеће Трговинско-занатске коморе у Загребу је реаговало 4. августа 1936. дописом министру просвете и министру трговине и индустрије. Вијеће је отворено „протестирао против отварања ЕКВШ у Београду“ и замолило „мјеродавне факторе да се од те намјере одустане“. Сматрано је да је оснивањем нове школе погођена загребачка ЕКВШ којој су већ неко време давана недовољна буџетска средства те није ни могла да буде изграђена како треба. Сматрали су да би отварање још једне „конкурентске“ школе у условима финансијске кризе било штетно за обе, те су као решење предлагали да се повећају средства за ЕКВШ у Загребу, а да се од оснивања ЕКВШ у Београду одустане.¹³

Међутим, сви ови протести нису зауставили оснивање ЕКВШ у Београду. На основу поменутог члана Финансијског закона, министар просвете Добривоје Стошовић је 7. августа 1936. донео одлуку да се образује Комисија која је требало да изради и предложи Уредбу са законском снагом о оснивању ЕКВШ, а коју су чинили Ђока Ковачевић (помоћник министра просвете), Душан Јакшић

¹² АЈ, 81-2, Савез економиста Краљевине Југославије – Министру просвете, 26. 6. 1936.

¹³ АЈ, 81-2, Резолуција Трговинско-индустријских и занатских комора из Загреба, Сплита, Дубровника и Осијека, Загреб, 1. 7. 1936; Ректор ЕКВШ у Загребу – Министру просвете, 25. 7. 1936; Трговинско-индустријска комора Загреб – Министру просвете и Министру трговине и индустрије, 4. 8. 1936. Ови документи се налазе само у збирци Добривоја Стошовића и нема их у фонду Министарства просвете.

(наченик Општег одељења Министарства просвете), др Никола Констандиновић (референт Министарства просвете), Војин М. Ђуришић (управник Државне хипотекарне банке), др Јован Ловчевић (вице-гувернер Народне банке), др Александар Јовановић (ванредни професор Универзитета), др Милан Бартош (ванредни професор Универзитета), др Сава Обрадовић (шеф Одсека Министарства трговине и индустрије), др Михаило Милошевић (секретар Министарства финансија), др Милојко Вилимановић (шеф Одељења Државне хипотекарне банке) и др Милош Вучковић (чиновник Народне банке).¹⁴

286

Уредба са законском снагом о оснивању Економско-комерцијалне високе школе у Београду донета је 31. марта 1937. године, после вишемесечних припрема и вишегодишњег постављања тог питања у стручној јавности. Уредбу је на основу овлашћења Министарског савета Краљевине Југославије донео министар просвете Добривоје Стошовић, истичући да „потребе нашег привредног живота одавно изискују да се у Београду оснује ЕКВШ“. У образложењу је стајало да је уредба рађена по угледу на сличне школе у иностранству, али да се водило рачуна о специјалним приликама у земљи, којима су прилагођени организација и наставни план. Посебно је истицано да је Југославија „пољопривредна земља и да пољопривредним наукама треба посветити већу пажњу у овој школи“.¹⁵ Школи је дат ранг факултета и одређен јој је задатак према задацима сличних школа у земљи и иностранству: да даје високу стручну спрему из области економских, финансијских и комерцијалних наука, да даје теоретску, научну и стручну спрему за државну (самоуправну) службу и слободна академска звања (привредни саветник, ревизор) и да оспособљава кандидате за наставничку службу из економско-комерцијалних и привредно-правних предмета. Школа је требало да даје стручно спремне економисте, финансијере и комерцијалне техничаре, потребне како приватној привреди (банкарству, индустрији, трговини, итд.), тако и државним привредним предузећима и државној администрацији. Органи школе били су Сенат, Професорски савет, ректор и декан. Ректор је био редовни професор коме је као старешини било потчињено целокупно особље. Сенат су сачињавали ректор и сви редовни професори, а бирао је ректора и декана, потврђивао избор редовних и ванредних професора и управљао имовином ЕКВШ. Професорски савет су чинили ректор, декан и сви редовни и ванредни професори, а бирао је наставно и помоћно наставно особље, организовао извођење наставе и испита и одлучивао о другим питањима школе.¹⁶

¹⁴ АЈ, 81-2, Одлука министра просвете, 7. 8. 1936.

¹⁵ АЈ, 66-155-427, Уредба за законском снагом о оснивању Економско-комерцијалне високе школе у Београду, 31. 3. 1937. са образложењем; Министарство просвете – Министарском савету, бр. 12190, 30. 3. 1937; ДАС, Председништво Министарског савета МС, бр. 233 од 31. 3. 1937. године. У архивској грађи су сачувана оснивачка акта и наставни планови ЕКВШ у Загребу, Високе привредно-трговинске школе-академије трговине у Београду и Лондонске школе економских и политичких наука, који су коришћени при оснивању ЕКВШ у Београду (АЈ, 66-155-427; АЈ, 81-2).

¹⁶ АЈ, 66-155-427, Уредба са законском снагом о оснивању Економско-комерцијалне високе школе у Београду, 31. 3. 1937. са образложењем; *30 година Економског факултета у Београду 1937–1967*, 12; *40 година Економског факултета у Београду 1937–1977*, 11.

Уредба је предвиђала 17 катедри са 52 предмета који су се слушали током четири године, тј. осам семестара. Катедре су биле: Народна економија, Економска и социјална политика, Наука о финансијама, Привредна географија, Социологија, Задругарство, Наука о осигурању, Статистика, Наука о привреди приватних предузећа, Комерцијална техника, Примењена математика, Јавно право, Привредно и саобраћајно право, Приватно право, Технологија, Агрономија и Страни језици (Француски, Немачки, Енглески, Талијански и Руски језик). Поред катедри из области економских, финансијских и комерцијалних наука и техника, предвиђене су катедре за агрономију и задругарство због пољопривредног карактера земље, као и неопходне катедре из правних дисциплина. Предвиђена су уобичајена наставничка звања и асистенти, али је број наставника због финансијског ефекта био ограничен. Исто тако, предвиђено је и да ће због недостатка професора и доцената поједине предмете и катедре држати хонорарни професори. За разлику од уписа на остале високошколске установе у земљи који је у то време био слободан, за упис на ЕКВШ је предвиђан „озбиљан и строг“ пријемни испит који је требало да да „гаранцију да ће се за слушаоце примити само они који имају најсолиднију спрему и способност за слушање наука које се предају у школи“. Пријемни испит је постојао на већини сличних школа у иностранству и показивао је добре резултате. Био је неопходан због тога што је ЕКВШ спремала кандидате за важна управна места у приватној и државној привреди и администрацији и зато што се у школи полажу многи предмети, „а за то су способни само они који су најбољи“. „Непотребни баласт одстрањује се од ове школе и упућује у оне школе за које кандидати имају способности и смисла“, закључено је у образложењу уредбе. Елитни карактер школе требало је обезбедити и преко годишњих испита који су представљали баријере како би се спречила појава карактеристична за остале високе школе у земљи да трећина слушалаца не заврши школовање. На крају је био предвиђен и дипломски испит из главних економских, финансијских и комерцијалних наука и техника. Очекивало се да школа даје „елитне стручњаке, будуће носиоце нашег привредног живота“, пре свега стручни чиновнички кадар за државна привредна предузећа. Зато је посебним чланом уредбе предвиђено да управе државних привредних предузећа и установа, по сагласности министра финансија, могу дати дотације за оснивање ЕКВШ у току прве четири године како би се обезбедила довољна средстава и олакшао и подстакло рад школе у првом почетном периоду.¹⁷

Организација и рад ЕКВШ у првим школским годинама, до почетка Другог светског рата, могу се детаљно пратити на основу архивске грађе Министарства просвете Краљевине Југославије и Економског факултета. Прва три професора и ректор ЕКВШ постављени су краљевим указом на предлог министра просвете од 2. јула 1937. године Они су сачињавали први Професорски савет и припремили су услове за почетак рада школе. То су били др Александар Јовановић (редовни професор), др Лаза Костић (ванредни професор) и др Славко Стојковић (секретар у Министарству иностраних послова).¹⁸ Професорски савет одмах је приступио

¹⁷ АЈ, 66-155-427, Уредба са законском снагом о оснивању Економско-комерцијалне високе школе у Београду, 31. 3. 1937. са образложењем

¹⁸ АЈ, 66-155-427, Министарство просвете – Председнику Министарског савета, бр. 24481,

избору наставника: на седници од 31. јула 1937. министар просвете је замољен да распише стечаје за избор ванредног професора за катедру Привредне географије, доцента за катедру Социологије и Статистике, Технологије и Науке о пословању приватних предузећа, што је Министарство учинило већ следећег дана. Од пријављених кандидата за наставнике су изабрани др Милисав Лутовац за Привредну географију, др Драгослав Тодоровић за Социологију и Статистику, др Димитрије Перовић за Науку о пословању привредних предузећа и др Братислав Деметровић за Технологију.¹⁹ Школа је са сталним радом фактички почела 1. августа 1937. када је за ректора постављен др Александар Јовановић. Ректор је имао мандат од пет година како би се организовао рад школе и обезбедио континуитет. За секретара школе је 23. августа 1937. постављен Божидар Прњаворац, дотадашњи писар Универзитета, који је током године организовао канцеларију Ректората, редовно завршавао све текуће послове, а у пролеће 1938. године добио је као помоћ и чиновнике Љубицу Влатковић и Живорада Илића.²⁰

Први задатак са којим су се суочили тек основани органи ЕКВШ било је организовање пријемног испита и упис студената у прву школску годину. За пријемни испит у прву школску годину био је пријављен 261 кандидат (212 мушких и 49 женских). Већином су то били кандидати са завршеним испитом у државним трговачким академијама (216), 40 их је било са положеном матуrom, а пет са положеним испитом у поморским трговачким академијама. Према месту рођења највише их је било из Дунавске бановине (65), Београда (43) и Моравске бановине (31), а према старости између 18 и 29 година имао је 211 кандидат, од 30 до 40 година 44 кандидата, од 40 до 50 година пет кандидата, а три кандидата су имала више од 50 година; 266 их је имало југословенско држављанство, а било је два кандидата са руским и по један са бугарским, чешким и грчким држављанством; било је 227 православаца, 16 католика, два евангелика, 12 мојсијеваца и пет мухамеданаца; 168 кандидата се само издржавало, а 93 су издржавали родитељи; 64 је долазило непосредно из школе, а 197 се пријавило после прекида школовања; за полагање француског се пријавио 141 кандидат, за немачки 107, руски пет, италијански пет, а за енглески свега три кандидата. Према општем успеху у претходном школовању највише је било добрих ученика (106 или 40%), затим 78 довољних, 46 врло добрих и само 31 одличан.²¹ Пријемни испити за упис у прву школску годину полагаани су од 25. до 30. септембра 1937. године. Пријемни је од 261 кандидата положило 179 (139 мушких и 40 женских), 34 са гимназијском матуrom и 135 са завршним испитом државних трговачких и поморских трговачких академија. Испит је положило 69% пријављених кандидата (65% мушких и 81% женских). Са одличним успехом

2. 7. 1937; ДАС, Г-202, Записник Професорског савета, књ. 1, 31. 7. 1937.

¹⁹ АЈ, 66-155-427, ЕКВШ – Министарству просвете, бр. 2, 2. 8. 1937; Министарство просвете, бр. 29201, 3. 8. 1937; Министарство просвете – Ректору ЕКВШ, бр. 32105, 25. 8. 1937; ЕКВШ – Министру просвете, бр. 29, 3. 9. 1937; ДАС, Г-202, књига 1, Записници Професорског савета, 31. 7. 1937, 2. 9. 1937.

²⁰ АЈ, 66-155-427, ЕКВШ – Министарству просвете, бр. 3658, 12. 7. 1938, Извештај о раду, стању и потребама ЕКВШ

²¹ АЈ, 66-155-427, ЕКВШ – Министарству просвете, бр. 373, 16. 9. 1937; Исто, бр. 390, 22. 9. 1937.

је положило 36 кандидата, са врло добрим 47, а са добрим 96 кандидата.²² Упис студената у прву школску годину на основу резултата пријемног испита извршен је од 1. до 5. октобра 1937. године. У зимски семестар уписало се 253 ученика и то 208 мушких и 45 женских; било их је 109 са гимназијском матуром и 144 са завршним испитом државних трговачких школа. У летњи семестар се од 1. до 10. марта 1938. уписало 220 ученика, 179 мушких и 41 женски; било их је мање јер су некима признати семестри правних, филозофских, техничких и медицинских факултета.²³

Настава је отпочела 11. новембра 1937. за прву годину, а каснило се због оправки учионица и набавке клупа. Предавања су трајала преко целе године, до 20. маја 1938, када су ученици распуштени због испита. У зимском семестру слушаоци су имали 36, а у летњем 48 часова недељно. Школска година је протекла у потпуном реду и без прекида предавања. Интересовање слушалаца је било велико и поред тога што су просторије биле недовољне, а саме слушаонице неподесне. Школа је радила у Балканској улици бр. 2-4, у згради Државне хипотекарне банке „Луксор“ у којој је узимано у закуп неколико просторија. У згради се налазио и биоскоп, а просторије нису били довољне нити подесне за рад школске установе. Учионице су биле мале и мрачне, а није било просторија за канцеларије, библиотеку и семинаре. Питање зграде и простора је од почетка доводило „у питање и сав успех ове младе установе“, али упркос молбама и захтевима за добијањем подесне или изградњу нове зграде, оно није било адекватно решено до краја међуратног периода.²⁴ Пошто је школа била нова и тек у процесу организовања, буџетска средства у почетку нису била довољна. Тешкоћу у раду је представљао и недостатак уџбеника, пошто су на почетку школске године постојала само два уџбеника и то *Народна економија* професора Александра Јовановића и *Теориска статистика* професора Лазе М. Костића. Професорски савет је одмах расправљао о том проблему и донео одлуку

²² АЈ, 66-155-427, ЕКВШ – Министарству просвете, бр. 3658, 12. 7. 1938, Извештај о раду, стању и потребама ЕКВШ

²³ АЈ, 66-155-427, ЕКВШ – Министарству просвете, бр. 3658, 12. 7. 1938, Извештај о раду, стању и потребама ЕКВШ

²⁴ АЈ, 66-155-427, ЕКВШ – Министарству просвете, бр. 3658, 12. 7. 1938, Извештај о раду, стању и потребама ЕКВШ; Уговор о закупу, 15. 10. 1937; Уговор о закупу 1. 11. 1938. На основу одлуке Министарског савета министар просвете је 24. априла 1939. донео решење да у одбор за подизање нове зграде ЕКВШ у Београду и за све радове који су у вези са подизањем зграде уђу: од стране Министарства просвете Душан Јакшић (помоћник министра просвете) и Радослав Тодоровић (инспектор); од стране ЕКВШ др Александар Јовановић (ректор ЕКВШ); од стране Техничког факултета професор Светозар Јовановић; од стране Министарства финансија др Михајло Милошевић; од стране Министарства грађевина представник којег одреди министар; од стране Државне хипотекарне банке Драгомир Петковић; за деловођу је одређен Божидар Прњаворац (секретар ЕКВШ). Министарство просвете је маја 1939. од Државне хипотекарне банке добило зајам од десет милиона динара, а од Градског поглаварства је 1940. године откупљено и земљиште на углу Краља Александра и Карнеџијеве улице, на којем је требало градити зграду ЕКВШ. Међутим, реализацију ове идеје прекинуло је избијање рата (АЈ, 66-155-427, Државна хипотекарна банка – Министарству просвете, бр. 15516, 11. 5. 1939; Министарство просвете, бр. 17656, 20. 5. 1939; Решење Министарства просвете, бр. 3658, 24. 5. 1939; Уговор о зајму, бр. 6. 6. 1939; Министарство просвете, бр. 7713, 16. 3. 1940; бр. 39161, 20. 12. 1940).

да се предавања свих наставника за које не постоје штампани уџбеници умноже, што је и учињено, па су издати табаци за десет предмета.²⁵

Током прве школске године на ЕКВШ основан је низ установа. Већ 15. фебруара 1938. званично је отворена Библиотека. Управник је био професор Лазо Костић, а библиотекар асистент Милена Јанковић. Библиотеку и читаоницу су могли да користе само професори и студенти. На дан 30. јуна 1938. Библиотека је имала 624 дела и 16 часописа. Ово је био тек зачетак библиотеке која се касније развијала и ширила. У оквиру ЕКВШ је 16. октобра 1937. основан, а 1. новембра почео са радом и Привредни институт. За првог управника је изабран др Александар Јовановић, а за руковоаца др Димитрије Перовић. Рад Института се састојао у прибирању научне документације и сређивању статистичких података о привреди Југославије и иностранства. У том циљу је добио велику помоћ и литературу од привредних установа из земље и иностранства и започео друге видове међународне сарадње. Основана је и посебна библиотека института која је јуна 1938. имала 630 дела и 34 часописа. Поред тога, 28. децембра 1937. основан је и Институт за међународно право и међународне односе и за управника је изабран др Славко Стојковић. Овај Институт је тек био у фази организације, а већ је успоставио међународну сарадњу, између осталог и са Сталним судом за међународну правду у Хагу и основао библиотеку са 197 дела и четири часописа. Статистички семинар је основан 30. децембра 1937, а за првог управника изабран др Лазо Костић. На крају, 27. априла 1938. основан је и Завод за технологију, на чијем челу је био др Братислав Деметровић. Последње две установе су током 1938. биле тек у оснивању и тек започињале свој рад.²⁶

290

Из резултата испита можемо сагледати и резултате рада школе у првој школској години. У јунском испитном року се за полагање испита пријавио 161 кандидат, 30 испита је одложено, а полагао је 131 ученик (101 мушки и 30 женских). Од тог броја прву годину „начисто“ је положило 42 ученика (мушких 30 и женских 12). Остатак од 89 кандидата остали су да полагају поновне испите на почетку зимског семестра пошто у јунском року нису показали позитиван успех из свих предмета које су полагали. Испите је положило 32% пријављених (29,70% мушких и 40% женских), а није положило 68% (70,30% мушких и 40% женских). Са одличним успехом испите је положило три, са врло добрим 29 и са добрим десет ученика. Полагани су Теоријска економија, Теоријска статистика, Енциклопедија права, Основа Грађанског права, Општа привредна географија, Технологија, Општа теорија о пословању привредних предузећа, Општа социологија, Трговачко и банкарско књиговодство, Трговачка рачуница, Кореспонденција са контоарским радовима, Стенографија, Привредна статистика, као и Француски (64 кандидата), Немачки (63 кандидата), Енглески (27 кандидата), Италијански (9 кандидата, положили сви) и Руски језик (7 кандидата, положили сви).²⁷

²⁵ АЈ, 66-155-427, ЕКВШ – Министарству просвете, бр. 3658, 12. 7. 1938, Извештај о раду, стању и потребама ЕКВШ; ДАС, Г-202, Записници конференције сталног наставничког већа ЕКВШ, 8. 11. 1937, 24. 1. 1938, 5. 11. 1938, 17. 11. 1938, итд.

²⁶ АЈ, 66-155-427, ЕКВШ – Министарству просвете, бр. 3658, 12. 7. 1938, Извештај о раду, стању и потребама ЕКВШ

²⁷ АЈ, 66-155-427, ЕКВШ – Министарству просвете, бр. 3658, 12. 7. 1938, Извештај о раду,

Осим годишњих извештаја и кореспонденције која се чува у фонду Министарства просвете Краљевине Југославије, важан извор за рад ЕКВШ до и током Другог светског рата су записници Професорског савета у оквиру фонда Економског факултета у Државном архиву Србије. Професорски савет је расправљао и одлучивао о свим важнијим питањима рада ЕКВШ која су према Уредби спадала у надлежност овог органа – предлагање нормативних аката Министарству просвете, расписивање конкурса и избор наставног кадра, нострификација диплома и признавање испита, одлуке по другим студентским молбама, организовање испита, разматрање питања наставе, уџбеника, похађања предавања, живота и рада студената, итд. Само током прве школске 1937/1938. године савет је одржао 23 редовне седнице и једну конференцију сталних наставника. На дневном реду је било 229 предмета и ученичких молби. Највећи број предмета (195) биле су различите ученичке молбе – за ослобођење од пријемног испита, за признавање семестара стечених на другим универзитетима и високим школама, итд.²⁸ Сачуване су четири књиге записника Професорског савета које покривају период од 1937. до 1944. године. У првој књизи су записници седница од 31. јула 1937. до 16. септембра 1938, у другој од 3. октобра 1938. до марта 1940, у трећој од 29. марта 1940. до марта 1941, а у четвртој од 20. марта 1941. до 1. марта 1944. године када је одржана последња седница Савета. Записници седница Професорског савета су прворазредни извор за изучавање рада ЕКВШ, зато што је на њима расправљано и решавано о свим важнијим питањима организације и рада школе.²⁹ Од значаја су и записници Сталне конференције наставничког већа ЕКВШ које су чинили сви професори и доценти и коју је повремено сазивао ректор. Груписани су у једној књизи за период од 1937. до 1944. године. Наставничко веће је поред расправа о уџбеницима, стању и проблемима у настави, радило и на припремама прославе Светог Саве, одређивало теме и пропозиције за светосавске темате, расправљало о разним студентским захтевима, итд.³⁰

Професорски савет ЕКВШ је у првом периоду интензивно радио на доношењу разних правних нормативних аката школе. Тако је током лета 1937. усвојен и Министарству просвете упућен на усвајање Правилник о пријемном испиту за упис у ЕКВШ. Предвиђено је да се пријемни испит полаже писмено из српскохрватског језика, математике и једног страног језика по избору кандидата (француског, немачког, енглеског, италијанског или руског) и усмено из опште и националне историје, географије, хемије и једног страног језика. Потом су донети и Правилник о упису и овери семестара као и о евиденцији слушаца на ЕКВШ, Статут Библиотеке, Статут Статистичког семинара, Статут Привредног института, Статут Института за међународно право и међународне односе, Статут Завода за технологију, Пословни ред Библиотеке, Правилник о светосавским тематима и наградама за студенте ЕКВШ, Дисциплинска правила за слушаоце ЕКВШ и Уредба о удружењима студената. За годину дана рада донето је једанаест разних уредаба,

---

стању и потребама ЕКВШ

²⁸ АЈ, 66-155-427, ЕКВШ – Министарству просвете, бр. 3658, 12. 7. 1938, Извештај о раду, стању и потребама ЕКВШ

²⁹ ДАС, Г-202, књига 1-4, Записници Професорског савета ЕКВШ 31. 7. 1937–1. 3. 1944.

³⁰ ДАС, Г-202, књига 1, Записници Сталне конференције наставничког већа ЕКВШ

правилника, статута, итд. На крају школске 1937/1938. године приређена је за штампу и збирка прописа за ЕКВШ у Београду.³¹

292

Професорски савет је расписивао стечајеве и вршио избор наставника. Ради задовољења потреба наставе за хонорарне наставнике и лекторе на ЕКВШ током 1937/1938. године изабрани су Радован Калуђерчић за Трговачко и банкарско књиговодство, Исидор Виторовић за Кореспонденцију са контоарским радовима, Видоје Веселиновић за Трговачку рачуницу, Антоније Шокорац за Стенографију, др Гојко Грђић за Привредну статистику, Богдан Јовановић и Рашко Димитријевић за Француски језик, Драгољуб Ганчић и др Јован Богићевић за Немачки језик, др Петар Ђорђић и др Димитрије Ђуровић за Руски језик, Павел Брежник за Енглески језик и Панта Мандић за Италијански језик. Током школске године изабрано је и помоћно наставно особље и то Милица Јанковић за асистента приправника за Катедру народне економије и Лазар Соколовић за асистента-дневничара за Катедру приватног права. У извештају о раду истакнуто је да су сви стални и хонорарни наставници држали редовно своја предавања и нико није одсуствовао током школске године, ни у јавном ни у приватном интересу.³² Почетком 1938. године распоред наставног особља је био следећи: Катедра за народну економију, др Александар Јовановић, редовни професор; Катедра за јавно право, др Лазо Костић, редовни професор; Катедра за приватно право, др Славко Стојковић, редовни професор; Катедра за привредну географију, др Милисав Лутовац, ванредни професор; Катедра за технологију, др Братислав Деметровић, доцент; Катедра за науку о пословању приватних предузећа, др Димитрије Перовић, доцент; Катедра за социологију и статистику, др Драгослав Тодоровић, доцент; катедре за Економску и социјалну политику, Науку о финансијама, Задругарство, Науку о осигурању, Комерцијалну технику, Примењену математику, Комуналну службу и комуналну политику, Привредну пропаганду и за стране језике нису биле попуњене сталним наставником.³³

Професорски савет је решавао и о предметима нострификовања диплома које му је упућивао Одбор за ђачке молбе и нострификацију. Током прве школске године 1937/1938. године решено је пет предмета и нострификоване две докторске и три обичне дипломе, с тим што је постављен услов полагања допунских испита из Националне дипломатске историје 19. века и Привредне географије Југославије.

³¹ АЈ, 66-155-427, ЕКВШ – Министарству просвете, бр. 1, 2. 8. 1937, Правилник о пријемном испиту за упис у ЕКВШ у Београду; Исто, ЕКВШ – Министру просвете, бр. 21, 3. 9. 1937, Правилник о упису и овери семестара као и о евиденцији слушалаца на ЕКВШ; ЕКВШ – Министру просвете, бр. 371, 16. 9. 1937, Статут Библиотеке ЕКВШ у Београду; ЕКВШ – Министру просвете, бр. 1027, 10. 12. 1937, Уредба о удружењима слушалаца ЕКВШ у Београду; ЕКВШ – Министру просвете, бр. 1100, 16. 12. 1937, Статут Статистичког семинара ЕКВШ у Београду, бр. 19, 1. 2. 1938, Дисциплинска правила за слушаоце ЕКВШ у Београду; итд. АЈ, 66-155-427, ЕКВШ – Министарству просвете, бр. 3658, 12. 7. 1938, Извештај о раду, стању и потребама ЕКВШ; ДАС, Г-202, књига 1, Записници Професорског савета 31. 7. 1937 – 16. 9. 1938.

³² АЈ, 66-155-427, ЕКВШ – Министарству просвете, бр. 3658, 12. 7. 1938, Извештај о раду, стању и потребама ЕКВШ

³³ АЈ, 66-155-427, ЕКВШ – Министарству просвете, бр. 60, 2. 2. 1938. године

Професорски савет је већ на почетку, поред Суда за слушаоце, Одбора за библиотеку (који је решавао питања расподеле кредита за набавку књига) и Одбора Фонда за здравствену заштиту студената (који се бавио побољшањем здравствене заштите студената и слао их на лечење и опоравак), изабрао и Одбор за ђачке молбе и нострификације који је решавао различите молбе и слао их на потврду Савету. Овај одбор су чинили Лазо Костић, Димитрије Перовић и Драгослав Тодоровић. Осим нострификације диплома, одлучивано је и о признавању испита и семестара бившим студентима других факултета у земљи и иностранству, пре свега правних. Поред правних и економских предмета, често је признаван и положен испит из технологије. Само на првој седници 8. новембра 1937. на дневном реду је било 76 оваквих молби. Свака је појединачно решавана, а од молилаца је често тражено да поднесу план и програм школе коју су похађали или да докажу да су одређени предмет довољно дуго слушали. Ови подаци показују да је доста студената прелазило са других факултета на ЕКВШ, што из земље што из иностранства. Најчешће молбе су биле оне за признавање испита или диплома са ЕКВШ у Загребу, Правног и Филозофског факултета у Београду, али и са Економско-комерцијалног факултета Универзитета у Женеви, ЕКВШ у Прагу, ЕКВШ у Бриселу, Трговачке академије у Греноблу, високих школа у Москви, Букурешту, Лијежу, итд.³⁴

Важан архивски извор за изучавање рада ЕКВШ до Другог светског рата и током целог периода њеног постојања представљају и сачувана досијеа дипломираних студената (укупно 200) и исписаних студената (укупно 134) у периоду од 1941. до 1947. године. Ови досијеи су, пре свега, важни због уписних и статистичких листова, детаљних личних података о самим студентима, месту и години рођења, националности, вероисповести, социјалном статусу, претходном школовању. Већином су сачуване фотографије, а понегде и крштеница, сведочанство о матурском испиту, итд. Затим, ту се могу наћи сви подаци о упису на ЕКВШ, пријаве за пријемни испит у којима је наглашено који ће се језик полагати, у неким случајима и сами радови и тестови, подаци о полагању пријемног испита и успеху на њему, а потом и записник са испита са оценама и констатацијом да је кандидат положио испит и да је примљен на ЕКВШ. Сачуване су и детаљне семестралне пријаве и листови, као и пријаве испита и извештаји са испита, називи предмета који су слушани са потписима професора, резултати испита и на крају дипломе у случају дипломираних и молбе за исписивање са ЕКВШ у случају исписаних студената.³⁵

Досијеа сведоче о озбиљности пријемног испита на ЕКВШ. У појединим досијеима сачувани су оцењени писмени радови из математике, историје, француског и српско-хрватског језика, као и записници са испита са временом полагања, темама и оценама на писменом и усменом испиту. Тако су у досијеу поменутог студента Ђорђа Бујка сачувани писмени радови „У чему лежи снага и величина

³⁴ АЈ, 66-155-427, ЕКВШ – Министарству просвете, бр. 3658, 12. 7. 1938, Извештај о раду, стању и потребама ЕКВШ; ДАС, Г-202, књига 1, Записници Професорског савета 31. 7. 1937 – 16. 9. 1938; ДАС, Г-202, књ. 22, Записници одбора за молбе и нострификације 1937–1941, Записник седница од 7. 11. 1937, 20. 11. 1937, 15. 1. 1938, 5. 5. 1938, 10. 5. 1938, итд.

³⁵ ДАС, Г-202, фасц. 1-14 Досијеа дипломираних студената; фасц. 15-16, Досијеа исписаних студената

једног народа“ и „Пре стварања личне својине“, урађен тест из математике и превод текста са француског језика. Бујко је полагао пријемни 13. септембра 1938. и из записника се види да је положио српско-хрватски, математику, француски писмени и усмени, општу и националну историју, географију и хемију, које је оцене добио и да је примљен у школу, што је потписима потврђивала испитна комисија. Да би положио цео пријемни испит и био примљен, кандидат је морао да положи све испите са прелазном оценом.³⁶

Из семестралних листова и пријава испита може се видети које је све испите студент слушао и полагао, са потписима предметних наставника. Тако је поменути Љубинко Антонијевић у зимском семестру 1940/1941. године слушао Теоријску економију код Александра Јовановића, Општу привредну географију код Милисава Лутовца, Општу социологију код Драгослава Тодоровића, Теоријску статистику код Лазе Костића, Теорију и технику трговачког књиговодства код Симеона Бабића, Стенографију код Антонија Шокорца, вежбе из Књиговодствене технике код Косте Васиљевића, Трговачку рачуницу код Видоја Веселиновића, Технологију код Братислава Деметровића, Основе грађанског права код Љубомира Бајаловића, Енциклопедију права код Миодрага Туцаковића, Италијански језик код Панте Мандића и Немачки језик код Драгољуба Танчића.³⁷

Из досијеа се могу видети разлози за исписивање који су били најразличитији и значајно су се разликовали у времену пре, током и после рата. Пре рата су исписивања била ређа, а најчешћи разлози прелазак на други факултет или удаја, мада је студенткиња Маргита Габрић из Славонске Пожеге уписана 24. октобра 1940, већ 21. марта 1941. у молби само написала „молим да ми се издају документа јер нећу више да студирам“. Студент Аздријел Голдгрубер, мојсијевац из Панчева уписан 25. 9. 1940, исте године је и исписан. Током рата су исписивања постала све чешћа и узрокована ратним условима. Било је студената који су одустајали од даљих студија због тешких материјалних прилика у ратним временима, али и оних који су се исписивали ради одласка на студије у иностранство: Русиња Зоја Грабовска, уписана 1938, тражила је исписницу 29. 12. 1941. ради запослења, а њен сународник Ђорђе Бујко, уписан 1938, био је „приморан да прекине студије услед материјалног стања“; Шефкија Башић из Бања Луке, уписан 1940, већ је 18. јуна 1941. тражио исписницу ради преласка на ЕКВИШ у Загреб; Љубинко Ст. Антонијевић, уписан 5. октобра 1940, молио је Секретаријат школе да се испише јер је намеравао да продужи студије у Немачкој и исписан је 3. фебруара 1942; Милош Антонијевић из Пожеге дао је сестри овлашћење да му подигне документа 18. августа 1943, јер је он већ био у Бечу где је намеравао да настави студије; Јосип Герингер, Немац из Земуна, уписан 1941, тражио је већ 17. октобра 1942. исписницу „јер је позван од стране немачке власти у војску“, али Јован Глазер, Немац из Честерега, уписан 1939, тражио је исписницу 1942. јер „из материјалних разлога не може више да настави студије те је стога приморан да се испише“, итд.³⁸

³⁶ ДАС, Г-202, фасц. 15, Досије Ђорђа Бујка

³⁷ ДАС, Г-202, фасц. 15, Досије Љубинка Ст. Антонијевића

³⁸ ДАС, Г-202, фасц. 15-16, Досијеа исписаних студената. Исписивања су настављена и после рата, сада најчешће због промене факултета. Дешавало се да се студент уписан

Економско-комерцијална висока школа у Београду прекинула је са радом марта 1941. године. Ректор Александар Јовановић је на 21. седници Професорског савета од 1. априла 1941. саопштио да су све школе у Београду распуштене и предложио да се и ЕКВШ распусте и предавања прекину до даље одлуке. На седници одржаној 5. априла 1941. донета је следећа одлука: „Пошто се од 1. априла тек. године земља налази у приправном стању и како су предавања обустављена а велики број наставника се налази на војној дужности, овлашћују се ректор и проректор да решавају и мерама које с обзиром на изузетно стање имају предузети у интересу школе.“ Следећа седница је одржана после бомбардовања и априлског рата, на почетку немачке окупације 2. јула 1941. године. Расправљано је о овери семестара и пријави испита у ванредним околностима и додељена награда настојнику зграде Шандору Гату од 5.000 динара што је сачувао школске ствари и имовину. Израђен је распоред полагања испита за јул 1941. године, за који је поднето укупно 1.439 пријава. О сличним питањима је расправљано и током каснијих година окупације.³⁹ Осим полагања испита ЕКВШ током окупације није радила, тј. нису одржавана предавања и није вршен упис нових студената. Школа је и укинута уредбом Министарског савета 9. марта 1942, када је прикључена Правном факултету реорганизованог Београдског универзитета, на коме је формиран Економски одсек. Од 14 наставника ЕКВШ на конкурс 1942. године преузето је шест, један је био матичар, четири се нису ни пријавила, а три нису прошла на конкурс. Међутим, пошто покретање рада реорганизованог Универзитета под окупацијом није успело, ни ЕКВШ, односно Економски одсек Правног факултета, није почео са радом.⁴⁰

ЕКВШ је обновљена у јесен 1944, одмах после ослобођења Београда, заједно са другим високошколским установама у граду. Основана је Комисија за обнову ЕКВШ која је имала задатак да припреми услове за упис студената, окупљање наставника и почетак рада школе. Истовремено је имала и револуционарни и идеолошко-политички задатак да преиспита живот и рад наставника и студената током окупације и да казни оне који су се огрешили о народ и револуцију било којим обликом сарадње са окупатором и домаћом управом под окупацијом. У том смислу је деловао Суд части на ЕКВШ који је преиспитао рад свих наставника и њих неколико казнио уклањањем из школе или забраном напредовања, док је понашање студената преиспитивано кроз анкетне листове приликом уписа и

октобра 1945. испише већ децембра 1945, ради преласка на Правни факултет или да се студенткиња уписана септембра 1946. већ у новембру исте године испише ради преласка на Медицински факултет у Сарајево, итд.

³⁹ ДАС, Г-202, књига 4, Записници Професорског савета, 1. 4. 1941; 5. 4. 1941; 2. 7. 1941; 29. 10. 1941. итд. Последња седница Професорског савета одржана је 1. марта 1944. године.

⁴⁰ *Службене новине*, бр. 25, 27. 3. 1942; Љубица Кандић, *Историја Правног факултета у Београду 1941–1945*, Трећа књига (Београд: Правни факултет 2005), 77-80, 339-360. На ЕКВШ су током окупације наставници били Лазо Костић, Александар Јовановић, Никола Константиновић, Мијо Марковић, Љубомир Бајаловић, Милан Јовић, Симеон Гаћеша, Братислав Деметровић, Гојко Грђић, Тихомир Марковић, Симеон Бабић, Теофан Ристић, Милисав Лутовац и Михаило Радовановић.

деловањем студентске организације на школи.⁴¹ ЕКВШ је извршила упис и почела са радом у јесен 1945. године и у том облику је радила врло кратко. На основу бројних захтева и пројеката државних просветних и привредних органа, одлучено је да се ЕКВШ претвори у Економски факултет и прикључи Београдском универзитету, што је коначно и учињено доношењем Уредбе фебруара 1947. године.⁴² Извршен је упис нових студената од зимског семестра 1947/1948, постојећи студенти ЕКВШ су наставили студије, интензивно се радило на ангажовању довољног броја компетентних наставника и на формулисању циљева и задатака факултета и одређивању наставних планова и програма у новим друштвено-политичким и економским условима, пре свега у складу са Првим петогодишњим планом привреде. И поред свега тога, може се рећи да је сачуван континуитет са ЕКВШ који се огледао и у наставном особљу и у стручним циљевима и задацима установе.

296

РЕЗИМЕ

Економско-комерцијална висока школа у Београду основана је 31. марта 1937. године, после вишемесечних припрема и вишегодишњег постављања тог питања у стручној јавности. Важну улогу у њеном оснивању имао је тадашњи министар просвете Краљевине Југославије Добривоје Стошовић, економски и финансијски стручњак школован у Лондону и Кембриџу. Школа је формирана по угледу на сличне школе у иностранству, али и у складу са специјалним приликама у земљи. Имала је ранг факултета и трајању од четири године, тј. осам семестара, и у почетку је постојало 52 предмета и 17 катедри. Задатак школе био је да даје високу стручну спрему из области економских, финансијских и комерцијалних наука, да даје стручно спремне економисте, финансијере и комерцијалне техничаре, потребне како приватној привреди (банкарству, индустрији, трговини, итд.), тако и државним привредним предузећима и државној администрацији. Органи школе били су Сенат, Професорски савет, ректор и декан. За упис је било потребно положити пријемни испит из математике, српско-хрватског језика, историје, географије и страних језика, који је требало да гарантује да ће се уписати само најбољи кандидати. Прва три професора и ректор постављени су 2. јула 1937, а школа је почела са радом новембра 1937. године. У прву школску годину било је уписано 253 студента (208 мушких и 45 женских). Економско-комерцијална висока школа прекинула је рад марта 1941, а уредбом од 9. марта 1942. укинута је и припојена као Економски одсек Правном факултету реорганизованог Београдског универзитета. Иако су обављани испити и вршен притисак да се отпочне са радом, током окупације није покренут редован рад. У јесен 1944, после ослобођења Београда, Економско-комерцијална висока школа

⁴¹ ДАС, Г-202, Економски факултет, Записници Комисије за обнову ЕКВШ (1944–1945), књ. 1. Анкетни листови могу се наћи у појединим досијейма студената (ДАС, Г-202, Економски факултет, ф. 1-17).

⁴² Dragomir Bondžić, *Beogradski univerzitet 1944–1955*. (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2004), 113; ДАС, Г-200, УБ, фасц. 45, Ректорат – Министарству просвете НР Србије, бр. 853, 27. 2. 1947; „Уредба о Економском факултету Универзитета у Београду“, *Службени гласник НРС*, бр. 8, 25. 2. 1947, 76; *30 година Економског факултета у Београду 1937–1967*, 14-20; *40 година Економског факултета у Београду 1937–1977*, 13-19.

је обновљена и основани су Комисија за обнову и Суд части. Студенти су уписани и почело се са радом у јесен 1945, али је већ после неколико семестара, на основу Уредбе Владе НР Србије од 7. фебруара 1947, Економско-комерцијална висока школа прерасла у Економски факултет и прикључена Београдском универзитету. Факултет је наставио рад баштинећи традицију високе школе и преузимајући зграду, инвентар, неколико наставника и прилагођавајући рад и наставни план и програм новим политичким и друштвено-економским условима. Оснивање и рад Економско-комерцијалне високе школе до Другог светског рата (а и током рата и у првом послератном периоду) може се пратити на основу архивске грађе Министарства просвете Краљевине Југославије (нормативна акта, кореспонденција и годишњи извештаји) и збирке Добривоја Стошовића у Архиву Југославије и фонда Економског факултета и делимично Београдског универзитета у Државном архиву Србије. Фонд Економског факултета садржи искључиво грађу Економско-комерцијалне високе школе и то само делимично сачувану. Од посебног значаја су књиге записника седница Професорског савета (1937–1944) и сачувана досијеа дипломираних и исписаних студената (1941–1947).

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Необјављени извори:

- Државни архив Србије (ДАС), Универзитет у Београду (Г-200); Економски факултет (Г-202)
- Архив Југославије (АЈ), Министарство просвете Краљевине Југославије (фонд 66); Збирка Добривоја Стошовића (фонд 81)

Периодика:

- *Службене новине*, бр. 25, 27. 3. 1942. године
- *Службени гласник НРС*, бр. 8, 25. 2. 1947. године

Литература:

- Bondžić, Dragomir. *Beogradski univerzitet 1944–1955*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2004.
- Бонцић, Драгомир. „Добривоје Стошовић (1894–1957) – Прилог за биографију“. У: *Жупски зборник: нова истраживања*, бр. 12, ур. Драгомир Бонцић и Иван Брборић, 163-192. Александровац: Завичајни музеј Жупе, 2023.
- *Водич Архива Србије*, књига 1. Београд: Архив Србије, 1973.
- Кандић, Љубица. *Историја Правног факултета у Београду 1905–1941*, Друга књига, I том. Београд: Правни факултет, 2004.
- Кандић, Љубица. *Историја Правног факултета у Београду 1905–1941*, Друга књига, II том, Београд: Правни факултет, 2004.
- Кандић, Љубица. *Историја Правног факултета у Београду 1941–1945*, Трећа књига. Београд: Правни факултет, 2005.

- *30 година Економског факултета у Београду 1937–1967.* Београд: Економски факултет, 1967.
- *40 година Економског факултета у Београду 1937–1977.* Београд: Економски факултет, 1977.

Dragomir BONDŽIĆ, PhD

ARCHIVAL MATERIAL ON THE ESTABLISHMENT AND COMMENCEMENT OF WORK OF THE FACULTY OF ECONOMICS IN BELGRADE

Summary

The Economic and Commercial School for Higher Education in Belgrade was founded on March 31st in 1937, after several months of preparation and many years of raising the issue in the professional public. An important role in its founding was played by the then Minister of Education of the Kingdom of Yugoslavia, Dobrivoje Stošović, an economic and financial expert educated in London and Cambridge. The school was based on the example of similar schools abroad, but also in accordance with the special circumstances in the country. It had the rank of faculty and lasted for four years, i.e. eight semesters, and initially there were 52 courses and 17 departments. The task of the school was to provide higher professional education in the field of economic, financial, and commercial sciences, and professional economists, financiers and commercial technicians, needed both by the private economy (banking, industry, trade, etc.), as well as by state economic enterprises and state administration. The School's bodies were the Senate, the Council of Professors, the rector and the dean. For enrolment, it was necessary to pass an entrance exam in mathematics, Serbo-Croatian language, history, geography and foreign languages, which guaranteed that only the best candidates would be admitted. The first three professors and the rector were appointed on July 2nd in 1937, and the School began operating in November 1937. In the first school year, 253 students (208 male and 45 female) were enrolled. The Economic and Commercial School for Higher Education ceased operations in March 1941, and by the Decree from March 9th in 1942, it was abolished and joined as the Department of Economics to the Faculty of Law of the reorganized University of Belgrade. Even though exams were conducted and pressure was exerted, the School did not operate regularly during the occupation. In the fall of 1944, after the liberation of Belgrade, the Economic and Commercial School for Higher Education was rebuilt and the Commission for the Reconstruction and the Court of Honour were established. Students were enrolled and the School started operating in the fall of 1945, but only after a few semesters, by the Decree of the Government of the People's Republic of Serbia from February 7th in 1947, the Economic and Commercial School grew into the Faculty of Economics and became part of the University of Belgrade. The faculty continued its work, inheriting the tradition of the School for Higher Education and taking over the building, inventory, several teachers and adapting the work and curriculum to the new political and socio-economic conditions. The establishment and work of the Economic and Commercial School for Higher Education until the Second World War (and during the war and in the first post-war period) can be traced through archival material of the Ministry of Education of the Kingdom of Yugoslavia (normative acts, correspondence and annual reports) and the collection of Dobrivoje Stošović in the Archives of Yugoslavia and the fonds of the Faculty of Economics and partly of the University of Belgrade in the State Archives of Serbia. The fonds of the Faculty of Economics contains exclusively the material of the Economic and Commercial School for Higher Education which is only partially preserved. Of particular importance are the memorandum books of the Professor's Council sessions (1937–1944), and the preserved files of graduated and signed out students (1941–1947).